

*Глуценко Олена Анатоліївна,
начальник сектору з правової роботи відділу супроводження проектів
ТОВ «ДЕКСТЕР»*

ІНСТИТУТ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В СИСТЕМІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ВИРІШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ

В сучасних умовах соціально-політичних, економічних, правових перетворень, реформування усіх сфер державного і суспільного життя, не тільки в міжнародних стандартах, а й в українському законодавстві підвищена увага приділяється питанню попередження злочинності, підвищенню ефективності та швидкості врегулювання кримінально-правових конфліктів (*de lege ferenda*), а також введення різноманітних альтернативних способів їх вирішення. В цьому контексті визначення місця інституту примирення сторін в системі програм відновного правосуддя набуває особливого значення.

В науковій юридичній літературі на сьогоднішній день особлива увага приділяється розширенню диспозитивних засад кримінального процесу, розробка та запровадження альтернативних процедур вирішення кримінально-правових конфліктів, які базуються на ідеї примирення, такий напрямок отримав назву «відновне правосуддя» або «реституційне правосуддя».

На думку Х. Зера, відновне правосуддя, на відміну від традиційного (яке характеризується як правосуддя відплати), втілюється за допомогою різноманітних програм і практичних проектів. Відновне правосуддя - зовсім не готова до застосування чітка розроблена схема, а це скоріше лінзи, через

які можна дивитися на світ, це точка відліку в пошуку справедливості [1, с. 185].

На сьогоднішній день при всьому різноманітті підходів і найменувань програм відновного правосуддя, всі вони в якості провідного елементу примирної технології використовують посередництво [2, с. 63]. Загалом, зміст терміну відновного правосуддя зводиться до використання медіації як механізму позасудового врегулювання кримінально-правових конфліктів при участі незаінтересованої сторони - медіатора.

В статті 37 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено, що суд на будь-якій стадії судового розгляду може прийняти рішення про припинення провадження у справі, якщо обставини справи дозволяють зробити висновок про те, що спір був врегульований. Процедура мирової угоди як дружнього врегулювання конфлікту і наступне припинення кримінального провадження у зв'язку з примиренням сторін визначені в статтях 38 та 39 згаданої вище Конвенції [3].

У статті 46 Кримінального кодексу України передбачена можливість примирення винного з потерпілим, умови застосування якої носять комплексний характер та включають в себе наступні: 1) вчинення злочину особою вперше; 2) віднесення діяння до злочинів невеликої тяжкості або до злочинів середньої тяжкості, вчинених з необережності; 3) вчинення злочину, який не відноситься до корупційних; 4) досягнення між потерпілим і обвинуваченим (підсудним) примирення; 5) відшкодування завданих збитків або усунення шкоди [4].

Всі вищезазначені обставини повинні бути встановлені компетентними органами, підтверджені кримінально-процесуальними засобами і знайти своє відображення в матеріалах кримінального провадження.

Отже, примирення з потерпілим являє собою спільну діяльність потерпілого і обвинуваченого по досягненню прийняттого результату для обох сторін в рамках кримінального провадження, закріпленого в угоді між ними, яке виражається в відшкодуванні шкоди потерпілому обвинуваченим, в визначеній ними формі, і відмові потерпілого від вимоги про притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності.

Узгоджувальний характер медіації підкреслюється в рекомендації №R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи, в якій підкреслюється, що відновне правосуддя враховує важливість досягнення компромісу між сторонами, розвитку почуття відповідальності у злочинця, надає йому можливість для виправлення, реінтеграції і реабілітації, сприяє підвищенню у свідомості людей ролі людини і суспільства в попередженні злочинності [5].

Проте, не дивлячись на широку розповсюдженість і різноманіття форм медіації, науковці обережно ставляться до самої ідеї відходу від публічних початків кримінального процесу шляхом розвитку альтернативних узгоджувальних процедур, що призводить до дискредитації самої ідеї інституту примирення сторін, який є процесуальною формою звільнення від кримінальної відповідальності.

Розглядаючи відновлювальний спосіб реагування на кримінальне правопорушення як інший порівняно з каральним, необхідно враховувати, що відновлювальні програми покликані мінімізувати негативні наслідки кримінально-правових санкцій карального характеру, до яких можна віднести невідновні зміни психіки людини після тривалого знаходження і місця позбавлення волі, розрив соціальних зв'язків, проблеми післяпенітенціарної адаптації тощо.

Таким чином, в умовах активного розвитку альтернативних процедур вирішення кримінально-правових конфліктів процесуальний інститут примирення сторін повинен розширювати свій потенціал, він може скласти конкуренцію традиційному порядку за умови приведення його у відповідність цілям і задачам відновного правосуддя, ідейним початкам медіації.

Список використаних джерел:

1. Зер Х. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание / Х. Зер ; под общ. ред. Л. М. Карнозовой. - М., 2002.
2. Восстановительное правосудие / под общ. ред. И. Л. Петрухина. - М., 2003.
3. Конвенція про захист прав і основоположних свобод 1950 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий 12 квіт. 2012 р. № 4651-УІ // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10. - Ст. 88.
5. Рекомендация № Я (99) 19: принятая Комитетом министров Совета Европы 15.09.1999 // Правовая система «Гарант». - М., 2014.